

PETER L. BERGER (2010)

MAX WEBER ÉL ÉS JÓL VAN ÉS GUATEMALÁBAN ÉL: A PROTESTÁNS ETIKA MA

„MAX WEBER IS ALIVE AND WELL, AND LIVING IN GUATEMALA:
THE PROTESTANT ETHIC TODAY” THE REVIEW OF FAITH & INTERNATIONAL
AFFAIRS 8(4):3-9

Alig több, mint egy évszázada írta meg Max Weber híres könyvét, a Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus -t¹, mely a protestantizmus egyik alpművének számít mind társadalomelméleti, mind közgazdasági szempontból. Az adott időintervallum alatt számtalan módon értelmezték és magyarázták a szöveget és a lelkesedés iránta a mai napig nem csillapodott. Többek között a protestantizmus és a gazdasági fejlődés közötti korrelációt követően. Egy évszázaddal Weber esszéje után a protestantizmus drámaian megváltozott. Milyen mértékben maradt ez a korreláció releváns a napjainkban?

Peter L. Berger dolgozata kitűnik a tanulmányok közül egyedi megközelítésével és újszerű gondolataival. A tanulmány ismerteti, hogy Weber alpművét milyen megközelítésekben tárgyalja a tudomány. Ezek a megközelítések a következők:

(i) vajon tényleg kulcsszerepe volt a műnek a modern kapitalizmus megteremtésében? Ezzel a kérdéssel leginkább a történészek foglalkoznak.

(ii) a mű beilleszthető-e Weber munkásságának egészébe? A kérdés igazán akkor merül fel, ha valaki úgy kezeli az életművet, mint egy vitaalapot a marxi eszmékkel szemben

(iii) Weber protestáns etika értelmezése tekinthető kulcsfontosságúnak a történeti filozófia tekintetében, amelyet legtöbbször szociológiai gondolatok inspiráltak, leginkább a cselekedetek nemszándékos és nemvárt hatásaival kapcsolatban.

(iv) hogyan segít ma a mű megérteni a modern világ fejlődését.

A szerző több kérdést is taglal a tanulmányában, amelyekre keresi a választ. Első és talán legfontosabb kérdése: *mik a protestáns etika legalapvetőbb jellemvonásai?* Véleménye szerint a válaszhoz nélkülözhetetlen Weber „evilági aszketizmus” koncepciója, amelyre a következők jellemzők: munkához való fegyelmezett hozzáállás, ugyanilyen magatartás a szociális élet szféráiban is, külön hangsúlyt fektetve a családi érintkezésekre; a fogyasztás késleltetése, takarékoság, ennek következtében történő tőkefelhalmozás; varázslatoktól független világszemlélet (népi hiedelmek, babonák elvetése). Illetve érdekltség a fiatalok oktatásában (a Biblia mindenkié felfogás alapján) és hajlam, hogy társuljunk nem-elitekkel is.

A legutóbbi jellemvonás kapcsán idézi David Martint és „protestáns-burzsoá tengelyt” (Amsterdam-London-Boston – szektarianizmus, nonkonformizmus, felekezeti oktatás

Második kérdése: *hol található ezen tulajdonságok konstellációja a ma?* A legalapvetőbb megnyilvánulási forma, ahol a protestáns etikát el kell kezdeni keresni, az a protestantizmus maga. A szerző rámutat Weberhez hasonlóan, hogy nem várhatjuk el a protestantizmustól, hogy minden ága

1 A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme

ugyanazon az etikai dimenzióban és szinten legyen. Meglátása szerint az etika hanyatlani kezdett a modern gazdasági fejlődés korai szakaszára gyakorolt hatás után. Ha meg is találjuk valahol, akkor az Újvilág protestáns felekezeteinél, igencsak felhígult formájában. Ezután felhívja a figyelmet arra, hogy futótűzként terjednek a latin-amerikai, szubszaharai és afrikai területeken a Pünkösdi Egyház tanításai. Olyannyira, hogy a világ 250 millió pünkösdistájából hozzávetőlegesen 50 millió Dél-Amerikában él.

A következő kérdése arra irányul, hogy mi a hasonlóság ezen emberek etikafelfogása és a Weber által vizsgált 17-18. századi protestáns etikafelfogás között. Az író szerint erős hasonlóságot fedezhetünk fel a pünkösdisták és angolszász elődeik életmódja közt. Ezek a hasonlóságok pedig leginkább Latin-Amerikában mutatkoznak meg. Meggyőződése, hogy ez egyfajta kulturális forradalom, amely elüt az általános katolikus keresztény dél-amerikai világképtől, annál sokkal aszketikusabb. Elítéli a házasság előtti együttlétet, tiltja a túlzott alkoholfogyasztást és arra szorgalmazza az egyént, hogy becsületes, fegyelmezett életvitelt folytasson. Elhatárolódik az ún. *compadre-rendszer*től, ami erősen katolikus gyökerű, és igyekszik távolságot tartani a *fiesta* gyakorlatától, valamint az extravagáns megnyilvánulásoktól. Összességében a legfőbb célja, hogy az átlagembert arra nevelje, hogy szakadjon el a hagyományos közösségi konformitástól és életét szilárdabb, józanabb alapokra helyezze. A pünkösdzizmus olyan kultúrát teremt, amely szemben áll a tradicionális *machismo* felfogással. Sőt, felkarolja a női egyenjogúsítást is. Bár a szószéken a férfiak beszélnek, de a nők is legalább akkora szervezőerővel rendelkeznek a vallási közösségben. Ami pedig ennél is figyelemreméltóbb, hogy a családokat az asszonyok irányítják. Megemlíti, hogy a nemi kérdés kívül esett a weberi horizonton, de mai világunkban kezelni kell az effajta ügyeket is.

Szerinte nem lehet meglepő, hogy ezeket a kulturális mintákat olyan folyamatok követik, amiket ő maga „komparatív kulturális előnyöknek” nevez.

A makrogazdaságot elhanyagoló területeken, ilyen például Északkelet-Brazília, ezek az előnyök egyszerűen nincsenek jelen. Ám ahol a fent felsorolt pontok alapján élnek emberek – mint például Chile vagy Dél-Brazília –, ott bárkinek feltűnhet a társadalmi mobilitás, egy erős protestáns középosztály jelenléte, amely gazdasági-politikai hatalmával hathat a terület fejlődésére. Néhány dologban különböznek ugyan ezek a területek, országok a kulturális sajátosságaik miatt, de ha a régió összképét nézzük, akkor azt látjuk, hogy mindenhol a weberianus értékrenddel megegyező a hitvallás.

Latin-Amerikán kívül is teret nyert a pünkösdzizmus. A néhány sorral feljebb található, a Pünkösdi Egyház térnyerése szempontjából élen járó országok felsorolásából is látszik, hogy az afrikai területeken is számos követője akad az irányzatnak. Ám az afrikai országok hitvallásában megmutatkozik egy olyan motívum is, amihez még hasonlót sem találhatunk az előbb vizsgált, dél-amerikai területen. Az afrikai templomokban ugyanis erősen keverednek a keresztény és az ősi sámáni elemek.

A szerző ezután felteszi a kérdést, hogy *van-e hasonlóság a protestáns és a nemprotestáns csoportok közt?* Kifejti, hogy néhány szociológus (köztük ő maga is) abban hisz, hogy az igazi kérdés az, van-e „működő megfelelője” a protestáns etikának? Ezután végig veszi a világ nagyobb vallási irányzatait. A konfucianizmustól kezdve a kereszténységen át egészen a Korán tanításáig.

Végül arra a megállapításra jut, hogy a protestáns etika azért bír óriási fontossággal, mert segítségével a mélyszegénységből – főleg a leszakadó társadalmi csoportok – az emberek eljuthatnak a tisztességes életkörülményekig.

A tanulmány a konklúzióját a német *wahlverwandschaft* szóra hegyezi ki. Ez a szó affinitást, jellembeli hasonlóságot és rokonságot jelent. Szerinte a protestantizmus és a korai kapitalizmus között kimutatható egy ilyen kapcsolat, egy ok-okozati összefüggés. Bár akadnak olyanok, akik cáfolják, meggyőződése: a vallás fontos szerepet játszott és a játszani fog a jövőben is a gazdasági fejlődésben.

BALOGH ATTILA ²

---

² egyetemi hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem